

1971 R 1983

FŐVÁROSI ORFEUM

Budapest, VI., Nagymező-utca 17. szám.
Igazgató: Keleti és Ribner. Telefon 3-17

Előadás kezdete: naponta este 7 órákor.

Fregolia Atrávitód művésznő

A két jelölt

Pollina-s—Markus operettje és a kislány műsor

Hamis fogsorokat és filmhulladékot

H minden hamis fogsor
vagyis

GROSS ANTAL,
BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÜT 23. SZÁM

F/296

I. szám

Budapest 1918

Oktober 1

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC POLITIKAI HETILAPJA

Felelős szerkesztő és kiadó: Göndör Ferenc
Szerkesztőség: IV. ker., Királyi Pál-utca 14.
Kiadóhivatal: VI. ker., Izabella-utca 66.
Nyomda: Újságüzem r.-t., VIII. Rökk Szilárd-
utca 9. Telefon: Szerkesztőség József 68-86;
nyomda József 18-52. Megjelenik minden
kedden. Egy szám ára 80 fillér

Az Ember első számának főbb cikkei: Bíró
Lajos, Molnár Ferenc, Lázár Miklós, Magyar
Lajos, Nadas Sándor, Révész Béla és Szép
Ernő írták. Riportok és szenzációk Szemere
Miklósról, Rakovszky Istvánról, lovag Frey-
staedtlerről, a moszkvai szoviétról stb. stb.
Daliás idők. Színház. Illusztrációk

ESZTENDŐ

Ára K 350

Kossuth Lajos leveleit egy
fiatal leányhoz. Az Esztendő
szeptemberi ország-
raszólo szenzációja. —
Mindenképp kapható.

TÉLIKERT *Winterry*

NAGYMEZŐ-U. 22-24. TELEFON: 167-25

uj, magikus csodával. Operetta variété és
mancsánások stb. — Kezdete este 7 órákor.
Vasárnap d.u. fél négy órákor fél áru előadás

„ÚJSÁGÍZEM” kinyomtatás és nyomda r.-t.

ROYAL-ORFEUM

Előadás 7 kor 4 óráttól 12 óráig

VII. BRZSÉBET-KÖRÜT 31.

// SÖRKABARÉ kezdete 1/2 órákor.

ANDRÁSSY-KAVEHÁZ

VI. Arany-ut 74. (Hámli o. u. szök)

Helyi és külső forgalmú, kávéház-
val működő délutáni és este hangversenyek.

Ladányi és Dénes kávéosk

Egy szám ára 80 fillér

DÉLI HIRLAP

Lázár Miklós napilapja, Egyes szám ára 12 fill.

Előfizetési ára:

Egész évre ... 30.- korona
Félévre ... 15.- korona
Negyedévre ... 7.50 korona

MOZGÓKÉP- OTTHON

TELEFON 144-98

Az előadások 5, 7 és 9 órakor kezdődnek

JACK,

A CSODAMAJOM

A leggrandiózusabb műsori!

FELTALÁLÓK MŰMŰMŰVŐI ÉS KÉPZŐMŰVŐI

Díjazásuk külföldön és Magyarországon. VIII., Budapest, József-körút 9

VESZÜNK TARTÓRÉPÁT

svajcon lételekben, a főleg Esztergom, Komárom, Győr, Moson, Sopron, valamint Pószony vármegyékben.

MAGYAR FÖLDÉRTŐSÖK ÉS BERLŐK SZÖVETKEZETE

IV., Kőr. náhercegetes 2. Telefon 148-99

Második kiadásban kapható!

DERŐ LAZSLO Modern világkereskedelem

első kiadásban: munkája, mely a gazdasági és politikai helyzetet is tárgyalja

Ára 9 korona.

Csász. és kir. udv. s állító

Sternberg hangszergyár zongoratermelő Budapest, Rákóczi-út 60

Csász. és kir. udv. szállító

CORSO

BELVÁROS VÁCI-UTCA 9

A kísérletek

Tom

4. kiadás 5, 7 és 9, vasárnap 6, u. 4 órakor kezdődnek.

ECETSÁV

valódi aszántól, vegyítésű, és ezáltal ólva és szarvaszóló. Kifejezetten is kapható. Pálfi-beszerzési hely, és a háztartási cikkek. Drogériák, fegyveresek és pipere cikkek raklata.

DRBÁN FIVÉREK

Drogéria, Budapest, Ve es Pálné u. 13. Tel.: 16-08

SZÖRMEKABÁTOK

4630 koronától feljebb

MORVAI SZÜCSNÉLI!

Budapesti, IV., Kinyó-utca 4-6

URÁNIA SZÍNHÁZ

RÁKÓCZI-UT

21

Előadás kezdete 8 óra, 5, 7, 8 és 9 órakor

A Negyvenéves Férfi

TOSCA

Susanne Grandjean a főszereplő

AZ EMBER

A mi vallásunk

Itt megakartuk írni, hogy mi Az Ember programja. A cenzura azonban ezt nem engedte meg.

Drága Ferim, szeretettel s kivételesen küldöm neked, nagybetegen írva a pár sort. Sok hitet és erőt kíván neked szerető bátyád

Csuess, szeptember 29. Bandi.

Bucusz virágos Pétertől

A virágos Péter, a mi volt legenyünk, virágokat ölelget ki a kertből, mint öt évvel ezelőtt is csinálta, mikor megismerkedtünk. Péter természetesen ma a Háború legénye s holnap este indul olyan vidékre vissza, hol az ilyenféle virágok, fák nem nyaralásuk és kényesek. Babonás vagyok, Péter s azt hiszem, jót jelent az neked, hogy ezt a husznapos szabadságot virágköltözés idején kaptad.

Péter szereti, sőt tiszteli a virágos s katona-sapkáján, ünnepelőben, mégis, szegény Péter, azokat a tarka, már megfakult, hamis virágokat hordja, miket sok háborús bádögdíszrel együtt szerzett nem régen. Mikor végre harmadszor, vagy negyedszer idéztetvén, azt mondták Péternek: igen alkalmas vagy házainkat megvédeni.

Émlékszel Péter a nagy, dalidós estekre, mikor síhederek lámpiókkal énekelve jártak be a falut? Nagyon hallgattál, sajnáltad, hogy minden kinyílt virágot, a korai ősz

pompáját, viszik ki az állomásra. Lám, mikor te is sorra kerültél, megvetted a nagy rongy-bokrétát s mikor bevonultál, egy igaz virág sem kellett neked az utra.

Nem oda van való a virág — mondtad kedves oláh magyarsággal — virág maradjon kertben, üvegházban, bálban, lakodalomban.

Péter, Péter, köszönöm, hogy ama bolond első, vítezi hetekben megkaptalak egyetlen, igaz társamul ebben a feluban.

Akarják, — szaladt föl egy este hozzám, — szónokolja a nagy-ságos ur, itt vannak kapunál zászlókkal, lámpásokkal. Ne tessék szónokolni, tessék inkább elbujni, mint mutkora a vasznál, mikor azt kiáltották, hogy szónokolja.

Cingár legény, de nem hitvány, nem gyáva, sápadt volt nagyon s a szemét szomorú tűzűek. Te tudod, Péter, te is tudod, hogy nem szónokoltam akkor, azóta sem s hogy te sem voltál gyáva.

Vitézség jele a mellén Péternek, szeretettel rakja el telel a virágokat, kiknek valódiit látta Délen. De ő ezeket szereti, vékony abbájukat erősen szorítja össze, nehezen szónokolna ő is. De a régi bajtársam ma is, vonagítja sovány vállait s persze, hogy nincs panasz, mert holnap mennie kell.

Hát, Isten veled Péter, ne jöjj vissza csonkán, mint a bátyád, mert olyan szépen tudod ölelgetni a virágot. Ha te hiszed, én is elhiszem, hogy a virágokat meg kell örliznünk, mert a virágot övni kell.

Tartsd meg a kezdetét Péter, mert ama nagyon kevesek közül való vagy, kivel érdemes kezdet fogni, ha megmaradok a kezemmel együtt.

Ady Endre.

Elindulás

Amikor boldog emberek számára, akiket a vérmérsékletük, az idegrendszerük, a testi egészségük a közállapotokkal való foglalkozásra képesít, gyönyörű harcok időközébe kerülnek Magyarországon. A papírinség ime, rozsdás kardokat kényszerít elő a shtuból, amelyek megköszörültnek, felcsillannak és vágásra fordulnak a harcok feje fölé. A fiatal hirlapíró, akinek minden találékonyságát össze kellett szednie, hogy ki-diplomatizálja egy-egy suhintó cikkének megjelenését a polgári sajtóban, most végre ki-kinlódta magának a heti füzetre való papírt, ami az ő kezében szabadságot, friss lélekzetet jelent. Most elindul. Most már csak a hivatalos cenzúrával való bírkózás van hátra.

Ezt a „csak”ot nem tréfából mondom. Meggyőződésem, hogy a hivatalos cenzúra ma Magyarországon a kisebbik gátlója a harcok íróinak. A hatalmas cenzúra, a másik, a veszedelmesebbik, a sajtó nagyban kapitalizáló fejlődése. A leggyalázatosabb cenzúra a papírmegszorítás. A leghatalmasabb cenzor a lap tulajdonos-üzletember vagy a lap tulajdonos-részvénytársaság. Tegyük fel, hogy holnap eltörölnék minden néven nevezendő állami cenzurát; próbálja akkor Göndör Ferenc „gondolatait sajtó útján szabadon terjeszteni” magában az úgynevezett sajtóban. A sajtószabadságot az újságírók rajongtanak reménytelenül, de a sajtószabadság kiadóval szerelneskedik. A mai berendezkedés mellett a sajtószabadság tíz-tizenkét gazdag és hatalmas vállalat magáncenzúrája. Vannak köztük kivételek: ezek egyszerű ajándékai a természetnek, örömteljes véletlenek. Maga a berendezkedés az, hogy négy-öt száz újságíró csak azt írhatja, ami tíz-tizenkét hatalmas embernek az érdeket elősegíti. Ha valaki nagyon jól ismeri

a viszonyokat, írhat igazat olyan módon, hogy mindig kikeressi, melyik érdeknek kellemes ez az igazság. El lehet képzelni egy repülő újságíró, aki úgy támad, hogy mindig a megtámadott ellenségéhez viszi a cikkét. Szerencsére úgy össze vannak már keveredve az érdekek, hogy még nyomorult magán-érdekből vagy magánbösszűből is kijön itt-ott a szabad szó. De ha valaki az ilyen sajtószabadságra ráadná magát, nagyobb informálószervezetre volna szüksége, mint a rendőrség. És végül bele kellene be-tengetnie az undorba. Hatalmas egészség, halhatatlan fiatalság és végtelen rajongás kellene ehhez.

Göndör próbálta ezt, — sokan kisérték szeretettel ezt a vergődést — a szocialista író be-berohanásait a polgári sajtóba, ahol más rétegekhez is akart beszélni, mint amelyek a Népszava nyilvánosságát adják. Nem ment a dolog. Vannak néha gonoszok, akikre senki se harag; ezek ellen nincs sajtószabadság. Vannak gonoszok, akikről mindenki fél; ezek ellen sincs sajtószabadság. Vannak gonoszok, akikről mindenki keres: ezek ellen nemcsak hogy nincs sajtószabadság, hanem ezek ügyében Göndör és a Göndör ellen van sajtószabadság, jó, friss, keményen támadó sajtószabadság, amely tüzbe jön a hasznaitól, felélnkül, mint gazdag ember ölében a menyecske.

Hát most csinált magának egy kis heti sajtószabadságot. Most már csak a cenzúrával lesz dolga. De tudja és mi mindnyájan tudjuk, hogy a nagy, az igazi cenzúra nem az, amely a fekete hasábotk íratja. Ettől most messze elment Göndör. Minden fiatalos hibája mellett anyai harca való kiváló alkalmasság, oly harca benne a szerellem egy jobb világ jobb emberisége iránt, hogy csak meghatottsággal lehet őt elki-sérni ehhez a hajóhoz, amelyen most új és szabad útjára indul. Szó-

A sajtó utai

morú gondolat: kendőt lengetni a bátor fiatal hajós után azoknak, akiknek ujra és másképp kellene születniök, hogy ilyen hajóra szállhassanak.

Molnár Ferenc.

Az én gyászom

Nekem olyan megrendítő és nagy esemény, hogy szeretném vele teljérni ezt az újságot. De, ha ez nem is lehet, az mindenesetre megilleti őt, e lapnak és minden eddigi munkámnak drága életrehívóját, hogy ezen a helyen jelentssem bánatosan, könnyes szemekkel, hogy:

a feleségem, született Pogány Ilonka, egyetlen kis fiamnak, Göndör Miklósának, jó édes anyja, fiatalon, huszonnyolc esztendőskorában, szeptember hó 27-én, hosszu szenvedés után elhunyt. Aldott életében egyetlen igaz és hűséges társam és szövetségese volt nekem, korai halála a legnagyobb csapás és szomorúság, ami az életben érhetett és bizony, most úgy érzem, megtántorít az uton, amelyen elindultam, mert én most nem vagyok egy verekedő harcos, én egy szegény, sújtott, siratógoló ember vagyok... Szent és tisztá emléket, kis funkkel egvűnt, hálás rajongással megörizzük, amíg élünk.

Göndör Ferenc

tottak tudják, hogy itt a nagytöke a maga érdekében izgat más országok ellen vagy nagy vámtételek mellett, képviselőválasztásra vagy fegyverkezésre, de az újság gyanútlan vásárlója jámbor bódulatban szíjja be a számára művészettel preparált hírek mérges gázait és meglátó és proletár létre együgyű részességben lelkesedik a millióosok érdekeiért. Mi itt a teendő?

Van egy másik veszedelem is. Az újság egyrészt közvéleménygár; másrészt azonban éppen az ugynevezett nagy sajtó (la grande presse) gyakran közvéleményhordár. Vannak idők, amikor az újság nem tudja irányítani a közvéleményt; a tömegeken egy lázas indulat forrósága fut végig, egy hangos dühkitörés, egy elvakult szenvedély, egy gyilkos vagy öngyilkos mámor. Ha az újság vele szembe akarna szállni, az olvasó eldobná magától az újságát. Ha az újság szembe próbál vele szállni, napok alatt ezrekkel esik le a példányszáma. Még a diszkreció és a tartózkodás se lehetséges. Üvölteni kell az üvöltőkkel. Az újság ilyenkor üvölt velük és pedig annál inkább üvölt — ez a független sajtó tudniillik valóban senki másból nem függ, csak a közönségtől. De attól életre és halálra. Az acéltörsvagy a széntröszt lapja megpróbálhat szembezállani egy tömegindulattal; a „független” sajtó kénytelen szolgáltatába szegődni ennek a tömegindulatnak. A léte értelme és a léte alapja ez és ha egy darabig megpróbál is az ilyen pszichológiai lávaömlésnek utjába állni, azután annál gyorsabban enged neki, minél nagyobb a dühe, tehát minél fenyegetőbb a veszedelme az ilyen tömegindulatnak. A szerkesztő vagy a tulajdonos, mint magánember fenntartja esetleg a maga békés véleményét; a lap hirdeti a háborút, a gyujtogatást, a guillotinet, az akasztófát, amit parancsoltok. A nagy sajtó félig ura, félig szolgája a

közönségnek. Félig cézár, félig hordár.

Mit lehet itt tenni? Az első veszedelem ellen elképzelhető törvényes intézkedések. Lassanként ki is alakul az egész világ leghaladottabb közvéleményében egy ilyen törvényhozásnak a programja, mert világos, hogy sajtószabályozó törvényhozásra van szükség, ha nem akarjuk, hogy sajtóellenes törvényhozásra kerüljön a sor. De mit lehet a második veszedelem ellen tenni? Itt vak erők dolgoznak, mechanizált világunknak embormorzsoló nagy gépezete. A lapból az önálló vélemény egyre jobban kiszorul: publicisták nincsenek többé, csak vezércikkek vannak; az újság az óriási Anonimusz, akinek a leeresztett csuklyája mögött nem látni, csak sejtteni az emberarcot. A *Hang* beszélt: misztikus és emberfeletti valami, aminek a rezgését a lap munkatársai is elfogódottan és néha tehetetlen dühvel hallgatják. Ezen nem lehet vagy nagyon nehéz segíteni.

Mit lehet mégis tenni? A mechanizmusal szembe kell állítani az életet, az anonimitással az egyéniséget, a gépezettel az embert. A nagy sajtó élje egyelőre tovább a maga életét, létének külön törvényei szerint; a területéről kiszorult egyéniség ugyszólván gvarmatot alapír más világtáj alatt. A nagy napilapok mellett megjelenik a hetilapok új fajtája, amely nem fotográfiaikat közöl már a hét eseményeit, hanem a riporttól a vezércikkig minden közöl, a mi a nagy sajtóból kiszorult. Ha egyszerű riportról vagy egyszerű vezércikről volna itt szó, akkor ennek a fejlődésnek semmi értelme nem lenne. De az újfajtájú hetilap — és lassabb járásu testvére: a revue — azt reprezentálja, a mit a napilap nem reprezentálhat többé: egy egyéniséget. Tehát egyéni izlést, egyéni indulatot és a mi a legfontosabb, egyéni felelősség-

érzést. A napilap felelős szerkesztője ugyszólván semmit sem felelős. Tudniillik: a felelőssége csak törvényes, de nem morális. A hetilap szerkesztője mindenért és mindenek felelős, az olvasó ugyszólván minden sort személyesen kérhet és kér számon. A vaskartellót természetesen tartozik függetlenné maradni, de józannak kell maradnia egy tömegmámmorral szemben is. Minden sorért, amit leír és minden sorért, amelyet leírni elmulaszt, felelősséggel tartozik, és erkölcsi létének halálós veszedelme, ha nem tud mindenről egy számot adni, ahogyan az olvasó bízalma és szeretete elvárta. A hetilap olvasói: nem tömeg, hanem közönség. A hetilap szerkesztője nem adminisztrátor és nem üzletember, hanem agitátor, művész, politikus, apostol. A nagy sajtó fejlődése a sajtó vak kényuralmához vihetne, a hetilapok feladata, hogy általuk szelidüljön és szabályozódjék alkotmányosság az az uralom. A mechanizálódás gyilkos korszákjában a hetilap az egyéniség zászlaját emeli ismét magasra; az üzem helyébe az embert teszi; a gép helyébe a lelket. Egy új hetilap az igazi, a belső, a szellemi szabadságnak egy szép szigete, Igéret és menedék. Utolsó hordozója annak a emberiség szeretetnek, amelylyel az meleség egykor a szabad sajtót nézte.

Biró Lajos.

AZ OSZTRÁK közoktatásügyi miniszter rendeletet adott ki, amelyben megállapítja, hogy az iskolákban hamisan éneklük a Gotterhaltet. A miniszterium megállapította a nephimnusz helyes szövegét, utasítást ad a lélektész helyes ausztrára és a szöveg korrekciójására. A szöveg igazán boldog, elégedett, rendben levő ország lehet, ha más gondja nincs

Károlyi Mihály békeprogrammja

A bolgár események és azok nyomában világszerte meginduló béketörekvések a magyar politikai élet holtmohokterébe állították Károlyi Mihály gróf tiszteletreméltó alakját. A történelmi eseményekkel szemben elfoglalt álláspontját Károlyi Mihály a következőkben fejtette ki „Az Ember” számára.

— Mi most a teendő, véleménye szerint? — kérdeztük.

— Eddigi információim szerint úgy látom, hogy a kormány nincs teljesen tudatában a pillanat komolyságának és sürgősségének. És különben is, ezek az emberek, akik még a legutóbbi napokig is, jóformán az utolsó percig az erőszaknak, a viadalnak, a fegyvereknek ujongtak és idehaza is, belső kérdésekben is csak az erőszakot, a tiprást, a jogfosztást, a bebörtönzést és a cenzurát ismerték politikai eszköznek, ezek nem alkalmasak arra, hogy most, amikor muszáj, más módszerekkel, a megegyezés és igazság keresésének módszerével vezessenek bennünket szerencsés kibontakozáshoz. — Még ha tudnák is — pedig egész egyéniségükből, multjukból, de tudomásomra jutott terveikből is, bizonyos, hogy nem tudják — már maga az, hogy ők az eddigi háborus politika csinálói, megnehezítené a munkát, ami most az országra vár. Az országnak esetleg nagy árral kellene megfizetni már magában azt, hogy ezek az emberek kép-

viselik mostan. Ennyit pedig, ugyebár, nem érnek meg.

— A legsürgösebb teendő tehát, azt hiszem, most az: *összefogni mindazokat a köröket, táborokat, amelyek mindig a béke két sürgették, az erőszakot ellenézték és — ami a béke kérdésével szervesen összefügg — a mély, szociális demokrácia reformjaitért küzdöttek. Tehát a függetlenségi pártot, a szociáldemokratapártot és a radikális pártot.*

Ezek a pártok képviselik végre is az ország akaratát, a hő békevágyat és a demokráciát. És tudjuk, hogy feladatunkban nem tépmaszkodhatunk a korhadó képviselőháza, vagy egyéb politikai szervekre, hanem célunk elérésében a *közvélemény, az ország tömegeinek* igen erős támogatására számíthatunk. Csak a nagy tömegek *felvilágosítása* után, azok támogatásával háríthatjuk el a válságnak az *elmúlt órákkal* egyre növekedő komolyságát.

— És mi volna a lényege annak, amivel az új emberek az országot vezetnék? Mi volna a programja ennek a nemzetsegítő akciónak?

— A dolgok gyökerére nézve kell gondolkozni és amit szükségesnek látunk, azt habozás nélkül végre kell hajtani. Nem lehet többé hátsó gondolatokkal politizálni; ez a világháború

sokkal őriásibb valami, semhogy alkudozó szándékkal közelébe lehetne férközni. Különbösen is, meg vagyok győződve róla, hogy azért tart már ötödik éve, mert a felek alkura számító kínálatokkal akartak közlelni egymáshoz. Most pedig már nem évekről, de még hónapokról sem lehet szó többé; nyíltan és győresen kell tehát beszélni.

— A magyar népek nincs mitől tartania. Egyes újságok és politikuskok bűnös nyilatkozatai nem homályosíthatják el azt, hogy a magyar nép soha nem akart sehoh, semmit hódítani, nem akar és nem is fog akarni senkin erőszakosan uralkodni. Amit a magyar nép akar az az *állandó béke, a demokrácia és gazdasági és politikai függetlensége*. Szerencsétlen elhelyezkedése, más országokhoz való viszonya és politikusaink éretlensége és romlottsága olyan kívánságait a magyarság nem tudja elérni.

Magyarországnak nem kell komor daccal szembenézni a világgal; Magyarország részes akar lenni a kulturerberiség Európájában, amely a sok vér és erőszak fölött az új kort fogja fölépíteni.

— Hol látja gróf ur, canek az új kultur-Európának reményességét?

— Az egész emberiségben e sok szenvedésen, csufaságon és erőszakon át egy új gondolko-

zás vett erőt. Ha azt mondanám, hogy ez a *pacifizmus*, ugye ezzel keveset jelentő nevet adnék ennek az érzésnek. Több ez annál a belátásnál, hogy a mostani háborút meg kell mindenáron szüntetni és a jövő háborukat lehetetlenné kell tenni, különben a világ elpusztul. De, rengése ez annak a tudatnak, hogy *minden erőszakot az emberek érintkezéséből, úgy politikait, mint gazdaságait, mint nemzetiségi erőszakot ki kell küszöbölni és igazságosság szerint a megértés és igazságosság alapjaira kell helyezni az életet*. Ez utópiának látszik, holott nem lehet az. Mert hiszen a háborúk a multban is és ez a mostani háború is egyszerű és szerves következményei voltak az erőszakra alapított társadalmaknak. A mult háborúi kisebb terjedelműek voltak, mert a régebbi korok erőszaka kevésbé nagyszabású és nemzetközien szervezett volt a mostaninál; a mostani világháború azért oly borzalmas, mert a mai világ gazdasági és politikai erőszaka *imperializmusnak* nevezett formidábilis formájának a következménye. Ha ezen az alapon maradunk, elpusztulunk; elpusztulni pedig nem akarunk; mindenkiben földereng tehát, egy új, igazságra és méltányosságra alapított társadalomnak és világnak a képe. Ez az új emberiségnek hite, ugye szólván *vallása*. Ennek minden idegemet, minden gondolatot meg foglalja el és egyetlen vágyam, hogy a magyarságot, ennek az új gondolat- és érzéskörnek a világába segítsem vezetni. Amely nem akar elkövet-

ni, de nem is tür erőszakot se népen, se országon, se társadalmi osztályon, se nemzetiségen, se magán, se másón. Ez az egyetlen út, amely megakadályozhatja a jövőben, a mostaninál még borzalmasabb háborúkat, amelyek az emberiség és vele nemzetünk biztos pusztulását jelentenék.

— A szocialisták ezt az igazságos és erőszak nélküli jövőt csak az osztályharc révén vélik elérhetni. Egyről azonban elfelelednek: a világháború sajátosságos tanulságáról. A világháború alatt is folyt és érvényesült az osztályharc, az igaz. Amde egyben mindent elmosó egyenlőség uralkodott minden osztály között és ebből csak elenyésző kivétel volt: a szenvedésben. Igen kis, árnyalatbeli különbség uralkodott, ha egyáltalán volt, az egyesek szenvedéseinek a foka között. Az emberek tulnyomó nagy többsége, akár burzsoá, akár munkás, egyformán kilődik, szenved a lövészárokban és itthon, és ebből csak néhány szerencsés a kivétel. Az emberek a józan ész ítéletére nem tudnak hallgatni. De engedelmeskednek a testükre mért korbácsütéseknek. Az általános, véres szenvedésből mégis csak tanultak annyit, hogy közös érdekük ezen segíteni és ennek egyetlen módja, *minden erőszak megszüntetése*.

— Egy részletkérdésben ez a belátás és tanulság általános, európai és amerikai jelszóvá vált. A népek egymással való érintkezésének kérdésében. Az amerikai és angol polgárság és munkásság millióit csak úgy tudták mozdítani kormányaink, hogy

azt mondták nekik, a nemzetközi erőszak és jogtalanság ellen kell védekezni. Nem vitatkozom fölötte, ha azt mondják, hogy az angol és amerikai államférfiak ezzel megtevesztették polgárait és tulajdonképpen a maguk imperialista céljaira mozgósították a milliókat. Ez nem is fontos. Az amerikai és angol milliók, a legműveltebb nemzeteknek egyéni véleményüket és szabadságukat mindig féltékenyen őrző milliói a nemzetközi erőszak, a militarizmus veszedelme ellen mentek háboruba. Ezek a milliók abban a hitben harcolnak, hogy egy *keresztsháborúba* vonulnak, keresztsháborúba minden nemzetközi erőszak ellen. Ezeket a milliókat most már, a békekötésnél nem lehet tulságos durván becsapni, ezeknek a lojalitására, becsületére hitére mindig lehet majd hivatkozni.

— És ha az a világ dereng majd, amelynek első mozdulása a népek és nemzetiségek egymás közt való érintkezésének rendezése lesz, akkor *Magyarország kívül helyezze magát a kulturális Európán, a művelt világon?* Nem;

Különben nincs is választásunk. A ravaszság, a régi szabású diplomácia, az erőszak, a népek egymás eszén és erején való túljárásának módszere csodót mond; más módokat kell próbálnunk...

— Megengedi, hogy visszatérjek arra, amit az imént mondott minden erőszak, a társadalmi és gazdasági erőszaknak a kiküszöböléséről, gondol-e arra, hogy ez csak a kizsákmányolás minden

formájának megszüntetésével lehetséges, tehát a mai szociális rend megváltoztatásával?

— Sokat gondolkoztam ezen is, én teljesen tisztában vagyok vele, hogy ezután a világháború után nem maradhat semmi a régiiben, nem folytathatjuk ott, ahol elhagytuk és hogy ez a fejlődés gyorsan fog haladni a maga útján. Teljesen világosan látom, hogy a *vagyonos osztálynak* — köztük magannak — *akár tetszik, akár nem, nagy áldozatokat kell hozni*... Sokan úgy nézik az én demokratikus politikámat, mint egy szeszélyt, vagy mintha hirtelen a szentlélek szállt volna meg engem. Pedig, amióta gondolkozni tudok, mindig erősen élt bennem az igazság követelésének érzése és mindig igazságtalanságnak tartottam például, hogy ne a többség határozzon a maga sorsáról. Ezzel az érzéssel azonban nem találtam meg rögtön a helyes utat, hogy ezt csak az általános nagypolitikában lehet érvényesíteni. Sokat gondolkoztam, tanultam és meggyőződéseim az eseményekkel együtt fejlődtek. Most a háboruban beláttam, hogy a nagy véres és fájdalmas erőszakon, a többi közt a gazdasági erőszak, a gazdasági igazságtalanság megszüntetésével is kell segíteni. Nyugodtan minden áldozatra készen számoltam le ezzel és az a véleményem, hogy akit nem kárpótol az áldozataiért egy jobb, valamivel boldogabb, a háború kínjaitól mentes emberiségnek a tudata, az megérdemli, hogy *elvegyek tőle, amit jószántából nem adott*.

DALIAS IDŐK

Ki élt meg álmlában is szebb idők?

Clemenceau.

DALIAS IDŐKET élünk. Clemenceau és elvárta azt hiszik, hogy az ember álmlában sem élhet szebb idők. Az életünk csupa szépség, derű, napugár, boldogság és a halálán emberiség még sem méltányolja, hogy milyen gyönyörködhöz juttatták sorsának intézői. Ezt a rovatot arra szánjuk, hogy a hét leg-szebb, legragyogóbb eseményét összefoglaljuk benne. Emléket akarunk állítani a mostani dalias időknek.

ANGOL ÉS NÉMET TÖKESEK — jelentő a Socialiste Belgique — Amsterdamban és Scheveningenben arról táncszoknak, hogy lehetne a bolsevik Oroszországgal szemben megvédeni a tökések érdekeit. A pénz szolidaritása tehát megmaradt. A pénzről tudnak táncszokni angolok és németek. A szegény emberek életéről nem.

BULGARIA elhatározása kapcsán megírták a lapok, hogy miért szenvedett vereséget a bolgár hadsereg. Megírták, hogy a katonák hét éve harcolnak, lerongyolódtak. Nem volt ruhájuk, cipőjük, felszerelésük. A rossz termés miatt le kellett szállítani a feladagokat. Ottthon is nagyon nyomott volt a néphangulata hasonló okok miatt. Nem bírták tovább elviselni a dalias idők.

A FUZFAKAT is rekvirálták Németországban és maximális árakat szabtak meg füzfavesszőre, füzefáncokra. A készleteket lefoglalják, felajánlják és aztán majd el lehet készíteni azt a sipot, amivel a mai nagy idők dícséretét lehet zengen. A költők már rég tünődnek azon, hogy a füz miért olyan szomorú. Most már tudjuk. Előre tudták, hogy őket is rekvirálják.

ÖTVEN KORONARA ítélték egy vasutat, mert azt írta, hogy a tisztviselők nem tudnak megélni a fizetésükből. Szerényl nem téri, hogy a vasutasok

panaszokdjának. Az ítélet valóban salamoni. Az elítélt tisztviselő fizetéséből levonnak ötven koronát és koronával kisebb fizetésből is meg lehet élni. Ezek után minden vasutas, tisztviselő fizetésből le kell vonni ötven koronát. A tisztviselő-kérdés ezzel meg lesz oldva.

INGEKET tettek ki egy körüti bolt kirakatába és egészen kis darab papírosokon feltüntették az árakat is. Külön-ből minőségű ingeket lehet látni. Van olyan, — ez a legrosszabb minőségű, — amit 160 koronáért vesznek. A valamivel jobb fajtajúért 280 koronát kérnek. A tűrhető minőségű ing ára 300 korona.

Aki tisztességes munkából él, mit vesz az a testére?

Levél

Kedves Göndör, örömmel hal-lom, hogy lapot alapít. Budapestben kétféle főszerkesztő van, az egyik köztiszteletnek örvend, a Lipót-városban, a Belvárosban, a Teréz-városban, sőt a Ferencvárosban is áhíthatatlan ejtik ki a nevét, azt mondják rá, hogy lucidus elme, a stílusa édes, a mosolya cukros, általában komoly embernek tartják, akiből még kormánypárti képviselő lehet és városi bizottsági tag és háztulajdonos, egész bizonyosan. A másik fajta főszerkesztőre a Terézvárosban azt mondják, der ist ein schuff, a Lipótvárosban ki sem ejtik a nevét, pláne nők előtt nem, a legjobb esetben csak ennyit mondanak róla: a mások becsületéből él. A panamisták egymás közt kiköpnek, ha szóba kerül ez a másfajta főszerkesztő. A képviselők nem ismerik, de utálják, a Városházán sem ismerik, de mégjobban utálják, a bankoknál nem ismerik, de ott aztán a legjobbban utálják.

Hát válasszon, kedves Göndör! Engedje meg azt remélnem, hogy Ön gazember marad.

Lázár Miklós.

Rakovszky István, a zsákmánybiztos -

A magyar politika mocsaras légkörében megrozsdásodik az acél is. Rakovszky István a kemény, acélos legények közé tartozott. Félelmes parlamenti verkedő volt, politikai purifikátor, a bankvezér képviselő, összeférhetelenségek kiméletlen üldözője. A mindenkori kormányok reszkettek éles, temperamentumos támadásaitól és bár az agresszív klerikalizmus egyik reprezentatív embere volt, a demokratikus közvélemény is bizonyos tisztelettel nézte bátor hadakozását a közéleti tisztességért. A háború alatt azzal tette magát rokonszenvesse, hogy elősönc szállt sikra a hősök választójogáért, férfiasan verkedett azért, hogy a katonák, Ká-

roly-keresztesek választójogot kapjanak.

És amikor a demokrácia döntő csatáját vívta a választójogért, amikor a korruptió elérte azt a csimborasszói magaslato, hogy Polónyi Géza a Közmunka Tanács elnöke lett, akkor a sneid, temperamentumos Rakovszky István nem volt sehoh. Eltűnt és elnémult.

Rakovszky István zsákmánybiztos lett! A karfeiti offenzíva után rengeteg zsákmány jutott a magyar, osztrák és német csapatok kezére. Nagyon alapos volt az az aggodalom, hogy Magyarország a zsákmány felosztásánál rosszul jár és amikor már bebizonyosodott az aggodalom alapossága, a magyar kormány kinevezte Rakovszky Istvánt kormánybiztosnak azzal a megbízatással, hogy a zsákmány

felosztásánál vigyázzon a magyar érdekekre. Arról most nem is beszélünk, hogy a zsákmány felosztásánál milyen csufosan jártunk. Az sem fontos, hogy a kormánybiztosnak külön autójár. Az sem lényeges, hogy a kormánybiztos nem is igen szívtett a Tagliamento mellé, hogy a zsákmány felosztására ügyeljen. Ellenben fontos és lényeges az, hogy a kormánybiztosnak meglehetősen magas évi tiszteletdíj jár. Politikai körökben úgy tudják, hogy hatvan ezer korona évi fizetés jár a zsákmánybiztosnak. Lényeges körülmény az is, hogy már hónapok óta nincs zsákmány, amit fel kellene osztani. A piavei offenzíva után nem volt zsákmány, ainek a felosztásánál kormánybiztos kellett volna. De azért kormánybiztos van és Rakovszky élvezi a tiszteletdíjat. És sok dolga

aligha van ugyan a zsákmánybiztosnak, de annyi mindenesetre van, hogy a politikával nem törődik; az összeférhetelenségeket nem üldözi, a kormányban nem csinál kellemetlenségeket; a hősök, katonák. Károly-keresztesek szavazati jogának elcsikasztása miatt nem csap lármát. Wekerle hálás is ezért és eszébe sem jutott, hogy elmozdítsa állásából Rakovszky Egmont főispánt, aki egyetlenül Rakovszky István fia. A papa zsákmánybiztos, a fiau főispán!

A papa zsákmánybiztos, a fiau főispán és Rakovszky István eltűnt, elnémult. Hosszu elégiát lehetne mondani erről, de a magyar politikában semmitől sem szabad melegen ódnai. A magyar politika mocsaras légkörében megrozsdásodik az acél is.

Magyar Lajos.

Hogy fognak négy oroszánt?

No most szedd ráncba komolyan a homlokodat és találd ki kérlek, hogy fognak négy oroszánt? Találós kérdés. Te már hallottad, kedves olvasó? En még bizony sohase hallottam és nagyon megakadva nézek vissza annak a kedves fehéruhájú kisasszonynak a szemébe, ki a társaságba evvel a kérdéssel tisztelte meg félművelt fejemet. Most egy pár perce ilyen falsusias modorban szórakozunk. A lányok előszedték a találós kérdéseket. Mondiam meg, hogy fognak négy oroszánt. Tyűháj! hogy fognak négy oroszánt? Felkapom a néczsemet az égrec, mint szokás, mikor az ember csméle, emlékezni akar hirtelen, vagy valamire rá akar jönni, amiről

soha sejtelve se volt. Hogy fognak négy oroszánt?

— Igen, hogy fognak négy oroszánt!

Nem, még nem hallottam. Vagy tán mégis hallottam gyerekkoromban s az élet hosszú nyomása, meg a háború fekete gondolkozása után nincs meg már a fejemben ez se, mint ahogy elvesztettem sok mezei kis virágnak, meg sok-sok elemista társamnak a nevét? Négy oroszánt. Négyer. A fehéruhájú kisasszonynak a két kék szemé vidámulva s erősen néz, avval a fölénnyel, amit a tudás az embernek. Högnye, ő tudja, hogy hogyan fognak négy oroszánt s én meg nem tudom. Gondolkozzak! A kegyetlenül váró kisasszonynak ez a két szemé... milyen kék is ez a két egyforma... kék szemé? Istenem... igen, igen, valaha valahol, tán még otthon egy

dunyának a cihája ilyen kék szín kék porcellán gombokkal volt végig gombolva. Oroszlánt. Négy oroszánt hogy fognak. Összehuzom a szemem, elpillantok oldal, lenézek, visszanezek a kisasszonynak a szemé közé. Várjon, várjon! Ugy néz ő, oly tiszta kíváncsisággal néz a szemembe, oly feszületen, mintha az ő hajás fejében egyébf fogalom, egyébf kérdésnivaló nem is volna. Oh, ezeknek a kék szemeknek a háta mögött milyen kérdések vannak előre, a világá. Mikor fognak férjhez menni? Hogy megyek én férjhez? Fognak és fognak a Ratalemberék. Meddig lesz még háború? S minek élünk?

Mennyi ifjú leány rózsás szájáról hallottam életemben ilyesmiket: mondja hát, miért születünk? Tényleg, mi célja is van az életnek? Legjobb volna meghalni, higyc

meg. Az ilyen meglepő fekete szín szavak ráttették fájdalomukat a szívemre. Sok-sok minden terhet viszek a szívemen. Jó nehéz lesz, mire majd lefekhetem vele a zöld füvek alá. Négy oroszánt, négy oroszánt, négy, négy. Miért négyet? Persze van valami trükkje a kérdésnek. Afrikát kezdem figyelni. Jó nagy sárta oroszántok tekeregnek a napon. Kik akarják őket megfogni? Kinek van olyan kurázsia, hogy most odamenjen az oroszántokat összefogdosni? Én nem tudnék egyet se megfogni. El-ejteni, robbanó golyós angol vadászpuskával... azt igen, talán, de nem, ahhoz sincs se sportszívem, sem ambicióm, semmi, de semmi hajlamom a világon. Nem óhajtok egy embert se megölni, még akkor se, ha az az ember oroszánt. Sze-gény ártatlan oroszántok, csak élje-

Baráti sorok

Kedves Göndör!

Mire e sorokat nyomtatásban fogom olvasni, te is szerkesztő leszel, üdvözöllek, kedves barátom, ebből az alkalomból. En már régen vagyok szerkesztő, tíz, vagy tizenegy év előtt indítottam meg a lapomat, huszonöt éves voltam. Huszonöt éves voltam s a Visegrádi-utczában egy pincében nyomtatták a kis újságomat, az első példány ötezer példányban jelent meg. Nem voltam egy buta gyerek, de azért nem tudtam, hogy mit akarok, csak akartam valamit, teli voltam vérrrel és fiatlalással és veredekni akartam mindenkivel. Nekimentem mindennek, ráztam az öregek szakállát és csufoltam őket, a lábamat eléjük gáncsoltam s kergettek éveken át, én csodálom, hogy még élek. Irók, szerkesztők, miniszterek és bankigazgatók, vidéki alispánok, doktorok, államtitkárok és milliomos svinderek közt veredektem, néha a törvényszéken töltöttem az ebéd-

nek és bögnének. Jaj, hisz csak meg kell fogni őket, arról van szó. Megfogni, eladni az állatseregletnek, szép pénz lehet értük kapni. Akik négy orozlánt fognak és Hagenbecknek a nagy német menaszcriába odaadják, azok aztán sikerült fiúk. Nem valami finom emberek, de pompás fickók igazán! Bűszkék lehetnek magukra! Hogy is fogják az orozlánokat? Négyet! Lopóznak, lassokkal, vermeket ásnak... négy orozlánt kell fogni. Egész stupid vagyok, amint bele próbálok ebbe a feladatba mélyedni. Nem tudom.

— Hát igazán nem tudja, hogy fognak négy orozlánt?
— Igazán nem tudom.

Most rögtön kacagás lesz; a kisasszony győzelmesen megmondja:

— Ugy hogy ötöt fognak és egyet eleresztenek. Szép Ernő.

időt, néha vívótermek padlóján ugráltam, izzadtam és dobogó szívvel kezelve a kardot, mely nem mesterségem.

Most itt ülök az íróasztalomnál, mely rendetlen és teli van levelekkel és iratokkal, szétdobálva kártyák, lapok, kéziratok, csomóban könyvek és iratok. Könyörgések és fenyegetések, vádák és védelmek egymáson fekszenek itt özsedobálva, a zsidó egyetemi hallgató beiratási panasza szeliden ráhajol az antiszemita névtelen goromba soraira, csöndesen várják együtt ketten, hogy elolvassam őket, vagy szétépve a papirkosárba dobjam. Késő éjjel van, csöndes kis szobában villany ég s most, hogy rád gondolok, felénekel a szegény könyvespolcra, ahol húsz kötet Futár pihen bekötvé.

Kedves Göndör, rólad akartam írni s magamról írtam. Azt akartam megírni, boldog vagyok, hogy lapot indítsz, hogy hetilapot indítsz, boldog vagyok, hogy a sok zug és rémlep között lesz egy hetilap, amelylynek a szerkesztője tehetséges és tisztességes ember, azt akartam megírni, hogy örülök, hogy jósz, siess, gyere, gyere már, Göndör, indulj meg, hidd el, nem lehet nekem tovább itt egyedül mérgeledni és szegénykezni a zuglakások közt.

Ezt akartam megírni s ehelyett magamról írtam. Rád gondoltam és én jutottam az eszembe. A te első számodról az én első számom.

Ez, amit mondani akartam.

Nadas Sándor.

Tisztelettel arra 'kéjük barátainkat, olvasóinkat és előfizetőinket, hogy közzéjük velünk minden esetben olyan lözdsékek, vasuti hírlapelárusítók stb. címeit, ahol lapunk nem kapható. AZ ENBER kiadóhivatala, VI., Izabella-utca 66. szám.

Freystädter lovak tébolydába zárattott egy hivatalnoknál

A tanulságot ezuttal kivételesem nem a végén vonjuk le, hanem az al kezdjük a történetet: „Hazánk demokratikus állam”. Meggyőződen tünik ki ez abból a tényből, hogy — mint alább beigazoldódik — nem szükséges okvetlenül székesfehérvári püspöknek lenni, hogy az ember tébolydába csukassa azt a nőt, akit megunt, vagy aki más okokból kellemetlen neki, hanem elég ehhez, ha az illető egyszerű izraelita valóságos milliomos lovak és pasa.

Muzeum-utca 3.

Négy évvel ezelőt történt, hogy egy hivatalnok — neve Langer Gizella — egy muzeum-kürti tafliban véletlenül megismerkedett lovak Freystädter Jenő pasa portásával, Stirling Jánossal. A leány egy ügyvéd irodába telefonált, ahol alkalmazva volt, így került szóba, hogy állami hivatalba szeretne jutni, mert keveset keres. A portás erre azt ajánlotta neki, hogy írjon egy levelet gazdájának, aki kegyelmes ur és igen jószívű ember, az biztosan beprorozálja valami hivatalba. A naiv, tizenhétéves leány elhitte a „kegyelmes urról” — a portás nevezte így Freystädtert — hogy könyleg hajlandó ilyen önzetlen szíves ségkre, megírta a levelet és elvitte Freystädterhez. A Muzeum-utca 3. számú palotában Wiroszta Ferenc komornyik fogadta, aki felvezette a titkárhoz. A felszemni titkár értesítette a leányt, hogy Freystädter csütörtökön delután három órákor fogja fogadni. Elmondattuk Langer Gizellával, hogy folyt le a csütörtöki látogatás:

— Megint Wiroszta vezetett fel — kezdte a leány — és egy szalonban ültetett le. Pár perczig vártam, egyszerre kinyílt az ajtó és megjelent Freystädter. Frakkban volt, ünnepliesen intett, hogy üljek le. Leültem egy fotelba, azonban megint intett, hogy jöjtek közelebb, maga mellett a dívánom csinált helyet nekem. Azzal dítvánom csinált megint nekem. Azzal törté meg a csendet, hogy „Ké gyszószol!” Mondtam, hogy a bátyámat, aki nemrég halt meg. Erre elhallgatott, aztán hirtelen megkérdezte, hogy mit tudok? Azt feleltem, hogy kereskedelmi iskolát végeztem, azonbankív tudok gyorsírní és gépírni. Nagyon nevetett és azt mondta, hogy mutassam a lábam. Nem értettem, hogy mit akar. Azt hittem, hogy nem tisztítottam le a bától a cipőmet és ezért szolt. Még jobban eldugtam a lábaim és a lábam, erre igazgatótt kijelentette, hogy: „engedje, hogy megcsiklandozzam a lábát”. Nagyon megijedtem, hebegtem, hogy el akarok menni; Freystädter megismételte kérését és hozzátette, hogy bele akar nyulni a számba. Persze tiltakoztam, segítségért kiabáltam, mire leostobáztot, lezamarazott és azt mondta, hogy menjek a pokolba. Behívatva az instást és kivezetett.

Freystädter feljelentést tesz életveszélyes fenyegetés miatt!

Langer Gizella otthon elmondta az esetet nővéreinek, de a két egyedülálló leány nem tudta kiokoskodni, hogy vegyének elégételt Freystädterrel. Így el is aludt a dolgot.

Közben a leány az utcán találkozott a lovak komornyikjával, aki két leányával sétált. A komornyik köszönt Langer Gizellának, aki a komornyik leányait látszólag ismerte a Katholikus Tiszviselők Egyesületéből. Ezzel az utcai találkozással hozta összefüggésbe Langer Gizella azt, hogy rövid idővel később az egyesületlen titkárnője, Wocaski Magda felszólította, hogy ne látogassa az egyesületet, mert az a hír van elterjedve róla, hogy Freystädter barátinője. Három hét múlva ezeket a pletykákat valaki telefonon közölte a „Hangya” szíves vetkeztelt, ahol cizdótájt alkalmazva volt s mintfogó abban a hiszembem volt, hogy ez is a komornyik leányainak a műve, levelet írt a lovaknak, hogy tiltsa

meg személyzetének az ilyen pletykáit. A levélnek egyik passzusa úgy hangzott, hogy ha Freystadtler nem csinál rendet, akkor a Gerbeauban vagy más forgalmas helyen meg fogja pofozni.

Erre a levélre lovag Freystadtler János életveszélyes fenyegetés címén feljelentést tett Langer Gizella ellen. A leány megidéztek a rendőrségre, dr. Nagy Károly akkori detektívfonóki személyesen hallgatta ki. A detektívfonóki felszólította a leányt, hogy igérje meg, hogy nem bántja a lovagot, akkor nem törtenék semmi baja sem és mikor Langer Gizella azzal fenyegetőzött, hogy új ságha teteti az eszet, akkor bocsátotta el, hogy „csak azt merje...”

Másnap délután Szabó János államrendéségi detektív felkereszte a leányt és azt mondta, hogy beszélje le hugát arról, hogy Freystadtlert megpofozza. Ettől kezdve mindennapos vendég lett Szabó detektív Langeréknél, akik nem merték kidobni, csak udvariasan cölözgattak arra, hogy nem látják szívesen. A detektívet ez nem zavarta, továbbra is feljárt, mindenáron új viszonyba akart kerülni a családdal, színházjegyeket kívánt nekik. Közben folyton rábeszélte őket, hogy ne csináljanak kellemetlenséget Freystadtlernek, „nagyon szeretném — mondta egy ízben — ha az én érdemem lenne, hogy ezt a dolgot elsimítom”. Egyszer aztán azt az ajánlatot tette, hogy Langer Gizi családával együtt költözzék vidékre, Freystadtler fedezi a költségeket. Erre aztán elfogott Langerék férme és kiutasították Szabó detektív urat.

A kiutasítás után megszűnt Szabó.

mint a család jóakarója szerepelni és legközelebb már ünneplésre idejéig elvezette elő a leányt a rendőrségre, akit czuttal dr. Róza rendőrorvos vizsgálta meg, hogy épelméjű-e? A rendőrorvos vizsgálat épelméjűnek találta Langer Gizellát. Szabó detektív azonban még ekkor sem hagyott fel a szerencsétlen leány molesztálásával. A leány családja és a szomszédos lakók tanusodnak, hogy állandóan ügyeltek detektívek a házat, idecsékkal zaklatták megőrtőnt, hogy éjjelkor keltette fel egy rendőri idezéssel. A leány végül már bujdosott a detektívek elől, akik azzal fenyegettek, hogy vagy megbüntetik, vagy a Lipótmezőre záratják.

Egyszer aztán megint keresetek a detektívek, Fekete detektív vitte fel a második emeleti lakásba az elővezetési párnasort. A leány azonban nem engedte megkeddőt az elővezetési párnasnek, hanem a konyhának a folyosóra nyula alaklák keresztül megszökött. Néhány napig egy rokonánál tartózkodott, majd elutazott Bécsbe.

Langer Gizella három évig maradt Bécsben, nem mert visszajönni, mert félt, hogy a befolyásos Freystadtler — té a mint a detektívek jóslgatták — té bolydába záratja. Ezalatt a három év alatt a detektívek minden hónapban legalább egyszer megjelentek a Verpeléti ut 5. számú házban, ahol nővére lakik és ellenőrizték, hogy nem térte meg vissza Budapestre. Az élelmészeti nehézségek azonban a leányt az ideit és tavaszán arra fényserítették, hogy visszatérjen Budapestre. Március végén érkezett meg és már április huszonegyedikén letartóztatta Szabó detektív a Fehérváriúton.

Csendélet a főkapitányságon

Mindenekelőtt ismét dr. Róza rendőrorvos elő vezették, aki azonban nem vizsgálta meg, hanem a multkoroi vizsgálóról szóló rendőrorvosi bizonyítványt kérte Szabó detektívtől. A detektív az felelte, hogy elveszett. A rendőrorvos erre kijelentette, hogy ő nem vizsgálja meg még egyszer a leányt, keressék meg a régi bizonyítványt. Langer Gizellát erre levitték a rendéségi fogdába és huszonegy óráig ott tartották betörték és utcai nők között. Másnap délelőtt felvezették Gál rendőrfőkapitányhoz, aki ismét leküldte a rendőrorvoshoz. Dr.

Róza most sem vizsgálta meg, hanem visszaküldte Gálhoz, hogy épelméjű. Gál erre telefonon felhívta Rózsát, hogy vizsgálja meg a leányt. A rendőrorvos felment valót, ugylátszik megint azt, hogy a leány épelméjű, mert a rendőrfőkapitány ur dühösen azt ordította a telefonba: „az nem igaz, mert bolond, különben bánom is én, akkor letartóztat, mert megszökött a rendőség elől”. A vége az lett a telefonbeszélgetésnek, hogy a leányt levitték a rendőrorvoshoz, aki köze és önvészélyes örültnek nyilvánította.

Dr. Róza, mikor a leány nővére fekereste, hogy miért állított ki ilyen bizonyítványt a hugáról, ezt felelte: — Nagyon sajnálom, nem akartam, hogy baja legyen azért, mert megszökött a rendőség elől. A tébolydából ugyanis fogják engedni és legalább megszögnétek ellene az eljárást.

Három hónapig a Lipótmezőn

Április huszonehatodikán autón kivittek Langer Gizellát a Lipótmezőre. Az első éjjelt ötven óráig közt töltötte, csak másnap helyezték el az első osztályon. Mikor a nyolc napi megfigyelési időt kiöltötte, egy bizottság elő került, amely Dzsinyey járásbíróból és egy János nevű szigorló orvosból állt. A bizottság úgy találta, hogy Langer Gizella elméleti állapotának megfigyeléséhez még négy hétre van szükség, négy hét után ugyanez a bizottság „végleg bennitartandó”-nak minősítette. Mikor az erre szóló végzés kiküldéséért Langer Gizella asszony-nővérenek, az feljött Marosvásárhelyről és örüsi botrányt rendezett dr. Oláh Gusztáv tébolydai igazgató iródájában és azzal fenyegette meg, hogy saját költségén ellenőrző szakértővel megvizsgáltatja köze és önvészélyes örültnek nyilvánított huga elméleti állapotát. Az igazgató ur erre megígérte és megígérte, hogy okévalt kiengedik hugát, nyugodtan hazamehet Marosvásárhelyre. Természetesen, mikor az asszony szó fogadott és tényleg elutazott, az igazgató urnak eszégbában sem volt, hogy ígértét beváltás, hanem elutazott szabadságra.

Mikor Langer Gizella kiszabadítására ismét feljött Pestre, dr. Werubek Gusztáv helyettes-igazgatót találta csak a hivatalban. Kérdőjelet előlőrl a komédia. Werubek főorvos ur is kijelentette,

hogy nem engedheti ki Langer Gizellát, azonban az asszony a már kipróbált fenyegetéshez fordult, hogy ellenőrző szakértőt hívát. Erre engedett a főorvos és ér hogy jóakaratóról meggyőzze az asszonyt, kijelentette, hogy hatóságai térítvényre kiadja a beteget. A térítvény azonban már kevesebb jóakarattal köze és önvészélyes örültnek nevezte Langer Gizellát, mert biztos volt abban, hogy így egy tisztiorvos se lesz bolond aláírni a térítvényt és viselni a felelősséget egy köze és önvészélyes örült cselekedeteiért. Itt azonban elszámította magát a főorvos ur, mert Langerék házi-orvosa, aki véletlenül tisztiorvos és a leányt gyerekkora óta ismeri, tudva, hogy teljesen épelméjű, aláírta a térítvényt.

Most már nem tehettek mást: ki kellett engedni Langer Gizellát, aki lovag Freystadtler Jenő, a rendőség és az elmegyógyintézet igazgatójának jóvótából teljes három hónapot töltött a tébolydában. Nem éreketlen, hogy az elbocsátási igazolványon, amely négy nappal a térítvény kiállításá után kelt, már nem mint köze és önvészélyes örült szerepel, hanem mint „javult elméletű”. Ennél gyorsabban igazán kevés elmebeteg javult a Lipótmezőn.

A pálmák sem nőnek az égig és demokrácia sem tart a végtelenségig. Mégis csak más szemmel nézi a rendőség azt, hogy mennyire komoly egy életveszélyes fenyegetés, ha Freystadtler tesz feljelentést, vagy ha egy napszámós asszony.

Molnár János elmebeteg napszámós eddig még ki nem derített módon ki szabadult a gyöngyösi tébolydából. Pestre jövet első dolga az volt, hogy rátámadt a feleségére és meg akarta fojtani. A szomszédok vették ki kezéből az asszonyt. Molnár Jánosné följelentést a főkapitányságon jegyzőkönyvbe sem vették...

Diószeghy Tibor.

Aktaiparos vagy békeszerző

Még ha a nyugati fronton bömből és a macedon harctéren elhallgató ágyúk nem is löttek volna bele Burián gróf békejegyzékébe: Tisza István stróhmánjának ez a kicsi férgé akkor sem tudott volna megőnni. Az I. Rangklasseba beosztott cs. és kir. hivatalnok, aki ma mindannyiunk általános, egyenlő és nyilvános veszedelmére a külügyminiszterünk, az a száraz és unalmas aktaiparos, aki egy nagy koncepciókra és merész elhatározásokra elszánt ember helyét bitorolja a legfontosabb helyen: jegyzékével silány és életre nem való magzatnak adott néhány órára nyuló papíros- és újságéletet. Hat hónap előtt, talán megnézték és elméjükben megforgatták volna: ma megfontolás és mérlegelés nélkül eltemették a papirkosárba. Arról nincsen szó, hogy a földrengés ki ne vesse hivatalából ezt a buriánt, illetve Buriánt. De bizonyos, hogy ha ott maradhatna mindannyiunk közös romlására, ahol van, akkor talán hat hónap múlva kitalálná azt, amit ma, még inkább tegnap kellett volna elmondani, megeselekedni.

„A hivatalok packázásait” már Hamlet is az életnek azok közé a fogytörelmi közé számította, amelyek miatt gondolkodó és érzékeny léleknek haboznia kell a lét és nemlét mesgyéjén. Hát ha megélté volna, hogy amikor megfeszült agygyal, amelyre semmi mákonyos

áfium nem borít álmat, feszülő idegekkel, amelyeket nem zsongít el semmi ernyesztő szer, lesi a világ a hivatalos sorsfordítók ébredését: hogy ilyenkor egy Burián a vezető-rünk, akinek idegei és agytekervényei aktaiparosból készítették és erében antracén tinta kering vér helyett. Mily rossz stilista és író ez a Burián! A vizállás-rovat szerkesztését nem bizná rá akármelyik hétéfői lap szerkesztője, s most mégis ő írja azokat az iratokat, amelyekből harsogva kellene szólania az elenséges és bennünket a Kruppék uszályának néző világhoz a béke szellemének, akaratának és ama megismerésnek, miképpen lehet a vajudó és süstörgő zürzavarból kilábalni! Nehéz valamely dologhoz jobban érteni, mint amennyire Burián gróf az írás-művészetéhez nem ért. De van egy ember, aki valamire még jobban ért, és ez a valami a rossz politika művészetét! S ez a férfiú az elvetélt politikai akták zsebnije, a szóbanforgó Burián gróf.

De lehetne Burián gróf olyan jó író, mint amilyen rossz politikus, szólhatna diplomáciai önvallomásaiból a spontán hit, holott csak a ráfanyalodás képsége didereg benne, kicsaphatna belőle az új világ szellemének lángnyelve, holott csak bürokratikus sirboltok dohos lehetne árad belőle: akkor sem lett volna más sorsa, mint ami lett. S ha amint hallatszák, a kudarcon meg nem riadva, új szózattal fordul majd hamarosan „Mindenkihez”, enek sem lesz más fogadtatása, mint ami az első írásbeli dolgozat osztályrésze lett.

Mert aki a békéhez akar közeledni a mi oldalunkról, annak nem jegyzékeket kell készítenie, nem diplomáciai fondorlatokat kell közhölni, nem azon kell vesződnie, miképpen menthető meg a mult hatalmasságai. A békeszerzőnek, nemcsak egyénisége szerint, nemcsak személy szerint, hanem politikai multjánál és osztályánál fogva is szeplőtlennek kell lennie a háború minden fertőzötével szemben. A békeszerzőnek, mielőtt az ellenséghez fordul, mielőtt próbát tesz a béke főszárkon túl élő ellenségeinek leservelésére, le kell fegyvereznie az idevalókat, vagyis komoly, hathatós, igazi demokráciát kell teremtenie. Tisza István famulusa, aki szolgá volt, amikor a szerb demars készült, nem alkalmas erre. Ha békét akarunk, ha a békéről beszélni akarunk: előbb kapcsoljuk ki a német főhadiszállás politikai hatalmát, előbb teremtsünk parlamentáris kormányt Németországban, előbb emeljük ki a porosz junkerek képviselőházát. De hát, ez nem a mi dolgunk és a magunk portájáról lévén szó, sőtörjünk az előtt. Federalizmus Ausztriában, amely önálló államok konfederációjává alakítja át az osztrák népeknek kényszer összerántotta tömekegét — ez volna az értelmes és hathatós békeakció első feltétele. A másik: a magyar politizáló világ összeszoprése egyetlen nagy lapátra, Tiszától, Andrássyától, Apponyistól, intézményestől, pártostól s eltüntetése a világ színpadáról. Teljes és gyökeres demokrácia, amelynek jelképe és kifejezője volna első sorban és megindu-

lásképpen új kormány, amelyben az ország minden népies, békebarát ereje koncentrálna volna, vagyis oly kormány, amelyben a Károlyi függetlenségi pártja, a szociáldemokrata párt, a keresztényszocialista párt, a radikális párt, a parasztpárt és a nemzetiségek lépének fel annak kezesei gyanánt, hogy ha a monarchia azt mondja, elfogadom Wilson pontjait, ez komoly és igaz szó, nem pedig pengő és zengő, hit és igazság nélkül való szavalt. Csak ilyen, új embereken, új tettekben, új intézményekben foglalt békejegyzék nyithatja meg a szabadulás útját, — ha a posta gyors, nagyon, de nagyon gyors!

Mindaz, aki ezt nem látja, vak-sággal megverve tántorog és buk-dácsol az örvény felé.

Kunfi Zsigmond.

TÖMEGSIRBA hantolják el a katonákat, akik a harcterek poklában vágódnak el. A magyar politikában a harctéri tömegsírrok mellé megásták a politikait is, amelybe a hősök jogát temették. Ezen a sírdombon járják most a jó urak a politikai vitustáncot és roppant komolyan beszélnek fuzióról, *Wekerler*ről, *Tiszáról*, programról. Az igazság pedig az, hogy már hetek óta meg van ásva az a tömegsír, amelybe az egész mostani magyar politikát el fogják hantolni összes szereplőivel, fuziójával, programmjával együtt. Az ország nem fog egyetlen könnyeseppet sem sirmi utánu. Ábból a másik tömegsírbeli pedig, amelyre Tisza gróf akarta ráhengerteni a reakció szikláját, exhumálni fogják a katonák jogát, az igazi demokráciát.

Szemere Miklós irodalmat pártol

(Egy szennyezési pályadíj története)

Réges-régen, Attila korában, a lóhátról harcoló magyarságnak szemefénye volt a ló. Ma, ezer esztendő múltán, a lövészárokharc korában, ez a kedves háziállat már kezdi elveszteni döntő szerepét a nemzet életében. De még mindig élnek ázsiai nagyurak, akik hűek maradtak a nomád kor erkölcsiéhez s többre tartanak egy jól futó paripát, mint a legnagyobb élő költőt, tudóst, író, vagy egyéb bitang művészséget.

Krudy Gyula fölséges regényvázlatában, a „Vörös postakocsi”-ban veti elénk egy ilyen forró szomszéd, gógós ázsiai nagyurat: Szemere Miklóst.

Egyike ő azoknak az ősi nemes, sőt ellentmondást nem tűrően főnemes magyar uraknak, akik ma is bálványozzák a lovat. Ma ugyan már nem mint nemzetfenntartó elemet, hanem mint versenyparipát és remek istenteremtést, aki vagyonsorsát dönti el a smaragd zöld gyepek s nagyszerű izgalmaikkal fápálja az ősi nomád korból maradt harcosló játékszenvedélyt. Tudjuk róla, hogy egy-egy lóra termelt lovászgyerekre tizezreket áldoz.

Ami magát a játékot illeti, úgy a lóversenyjátékot, mint a nagy-stíliú házardjátékot — a kártyaszalt mellett — nála korrektebb urat, lelkiismeretesebb dzsentiment nem ismer a kaszinók története. Nem hagy jutalmazatlanul senkit, aki bármiféle szolgálattal segíti cirrusait. Legendákat beszélnek ebbeli lelkiismeretéről. Hogy egy-egy embert, aki véletlenül valami bevált tipre hívta fel a figyelmét, hogyan nyomoztat ki, míg végre sikerül megtudnia legfrissebb címét, mert

pontosan meg akarja küldeni a neki kijáró jutalmat.

Kár, hogy néha — főiri kedvteléseképen — eszébe jut a tudományt, irodalmat is pártolnia. Mert itt a lelkiismerete, jogérzete már nem tud lépést tartani a korrál, egy kultur értelemben vett jogá-lam erkölcsiével.

Százaron, pártatlanul akarjuk előadni egy híres pályázatának történetét.

1914. márciusában 10.000 korona pályadíjat tűzött ki a következő témára: „Történelmi és faji vonatkozások a magyar és az ukrainai nemzet között”. A pályázat szövegében ez állt: „A pályaművek a szerző nevét tartalmazó zárt jellegű levéllel együtt 1915. május 5-ig bezárólag adandók be Szemere Miklós Pannónia-szálloda címre Budapesten”.

Tudnunk kell, hogy Szemere Miklósnak Budapesten a Pannónia-szállóban és Bécsben a Sacher-szállóban van rendes lakása.

Akadtt valaki, aki fanatikus érdeklődéssel, nagy tudományos apparatussal és készültséggel egy esztendőn keresztül dolgozott a pályaműnkön s azt 1915. május 4-én lepecsételve személyesen adta át a Pannónia-szálló portásának, Brunyánszky Bélának, a Szemere Miklós címére.

Szemere Miklós akkor Bécsben tartózkodott. A portás postán akarta a csomagot Bécsbe küldeni, de akkor a posta a cenzura-köteles iratokat nem vette fel. Amire a portás a becsomagolt pályaművet a Szemere Miklós szobájában helyezte el. Mintegy két hónapig hevert itt a csomag. — Szemere Miklós közben nem nézett haza, — amikor a portás megtudta, hogy a szálloda egyik régi ismerőse, dr. Hajdu Béla szolnoki ügyvéd Bécsbe igyekszik. Megkérte őt, hogy vigye fel a csomagot Bécsbe s adja át Szemere Miklós számára

a Sacher-szállóban. Dr. Hajdu Béla a pályaműnkét Bécsben átadta a Sacher-szálló portásának Szemere Miklós címére.

A szerző, aki mindezeket csak később tudta meg, de tudatában volt annak, hogy a pályaműnkét szabályszerűen „Szemere Miklós Pannónia-szállóbeli címére” adta át, másfél esztendőig türelmesen vár.

1916. november 9-én azután „Egy pályászó” aláírással levelet írt az akkoriiban ismét Bécsben tartózkodó Szemere Miklósnak, amelyben kéri öméltsőségát, hogy a pályázatot immár döntés alá bocsátsani kegyeskedjék. „Engem, mint pályázót — írta — az a szempont vezérel, hogy akár érdemes lesz munkám a pályadíjra, akár nem: csak a döntés után bocsáthatom munkámat a nagyközönség elé s erre mérve a mostani legaktuálisabb időt kell felhasználnom, hogy egy évi fáradságos munkámra legrosszabb esetben is itt találjak rekompenzációt”.

Feltehető, hogy ez a levél nem volt olyan szerencsés, hogy a pályadíjat tűző nagyur saját kezével felbontsa. Lehet, hogy ott hever, kelendőik valahol felbontatlanul az érkezett — talán kidobált — limlombok között. Mert a pályázónak, akit a Szemere-díj biztatott fel erre a határidőre szóló, abnormisan kevés munkára, egészen 1918. június haváig kellett várnia, amíg végül a Szemere Miklós házi lapjából, a „Cél” júniusi számából megtudta, hogy „Szemere Miklós ukrainai pályázatára egyetlenegy pályamű sem érkezett be”. A kommentár, mely ezt a jelentést kísérette, hazafiasan kesereg rajta, hogy a Szemere Miklós távolba látó, nagyszerű lelkesedése nem talált visszhangra széles hazában.

A pályázó megdöbben. Még sem lehetséges, hogy ilyen jelentős pályadíjért, munkájának jogos jutalmáért bárkinek hanyagsága

miatt — amelyhez semmiféle önhűbája hozzá nem járult — ellessék. Ajánlott levelet írt Szemere Miklósnak, ugyancsak anonyme, amelyben értesítette, hogy ő a munkáját a pályázati határidőn belül a pályázat feltételeinek megfelelően szabályszerűen juttatta el a pályázat szövegének megállapított címre. Egyszermind megírta mindazt, amit kérdőkösdése nyomán a portástól megtudott a csomag sorsára vonatkozólag. Levele végén felkérte öméltsőségát, hogy egy nyilatkozatban adja tudtára, mi legyen ebben az ügyben a további teendő? Felajánlotta, félreértések kiküldése végett, hogy hajlandó a mű teljes kéziratát 24 órán belül a Szemere Miklós kezébe eljuttatni, ha erre felhatalmazást kap.

A portás kérdést intézett dr. Hajdu Bélához. Dr. Hajdu Béla levelet írt Szemere Miklósnak, amelyben igazolta, hogy a kérdéses csomagot sajátkezőleg adta át Bécsben a Sacher-szálló portásának, azaz, hogy azt Szemere Miklósnak adja át.

Maga Szemere Miklós itt Budapesten, a Pannónia-szállóban a Szent István-díj időpontjában, titkára: Barbuly Jenő és jogtanácsosa: Zimmermann ur jelenlétében megkérdezte Brunyánszky Bélát, a portást: igaz-e az, hogy ekkor és ekkor valaki egy ilyen meg ilyen csomagot adott át neki? Amire a portás természetesen igennel felelt.

Mindezek után a „Cél” szeptemberi számában a következő szerkesztői üzenet látott napvilágot: „Egy pályászó. A kitűzött határidőig, 1915. május 5-ig egyetlen pályázat sem érkezett be. Szemere Miklós csak most, 1918-ban halotta először, hogy egy pályamű elküldetett annak idején címére. Miután kezébe kézbe sáinalátára soha semmi pályamű nem érkezett, ez az ügy többé gondoskodásra tárgyat nem képezheti”.

Kérdezük ezek után Szemere Miklós ömeltóságától:

1. Oszinte volt-e a lelkesedése, amelylyel a pályakérdést kitűzte? Mert ha igen, úgy miért nem pályázat ujjongva a hirt, hogy a pályázat még sem maradt meddő? Miért nem keresett megoldást arra, hogy az elveszett pályamű újabb kéziratával a zsüri mégis megismerkedjék?

2. Nem érezte-e, hogy akkor, amikor kétségtelen bizonyosságot szerzett a pályamű szabályzerű beadása felől, kötelessége lett volna alkalmat adni a pályázónak arra, hogy pályaműve mégis zsüri elé kerüljön?

3. Hogyan lehetséges az, hogy ilyen bőkezű pályadíj kitűzése után, igen komoly és jelentős irodalmi ügyben soha sem érdeklődött elhagyott lakásának szolgájanál, a portásnál az iránt, nem érkezett-e oda a kitűzött határidőig pályamunka?

4. Hogyan egyeztetni össze egy ilyen pályázat kiírásának jogi és erkölcsi felelősségével azt a nem-törődőmséget, a gondoskodás hiányát, amely portások találékonyaságára bizza, eljute egy pályamunka a kezéhez vagy nem?

5. Elkeinte a pályadíj kitűzésének tételei jogi következményeitől, miért olyan szűkkeblű, merev és elutasító a méltóságod magatartása, mihely egy tudással, iróval és nem trénerrel vagy kártyapartnerrel áll szemközt? Miért nem érzi ilyenkor is a másik fél jogait, érdemeit, jogos igényeit? Miért akar elütni egy korrektil kiküzdött esélytől valakit, akit méltóságod lelkesége ihletett munkára, a méltóságod felhívása dolgoztatott meg; holott méltóságod sokkal nagyobb összegeket áldoz sokkal kisebb kaliberű emberek és szolgálatok jutalmazására a bizonyára tudja, talán mélyseges megvetéssel tudja, hogy az ön hazájában egy szellemi munkásnak

már vagyont jelent egy ilyen pályadíj összege.

Méltóságod nagyuri gesztussal tolt a magától erről a bagatel-ügyről való további gondoskodás kényelmetlen kötelezettségét. Hogy joga volt-e ehhez, azt bíróság is eldöntheti. De hogy összefér-e ez egy kulturálm irodalmi etikájával, annak eldöntését a közvéleményre bizzuk.

Halesi Andor.

Éjfél

A portás megmondta a vendégnek:

— Ez nem olyan szálloda, tévedni tetszik...

a vendég borraivalót adott, morgott valamit és a portás fölvezette az éjféle idegent az egyetlen emeletre. A cserbás, csupasz lépcsőkön, a kicsiny petroleum-lámpa alattomos homályában a portás csak tessékelt:

— Hopplá, nagyságos ur... Itt rossz a lépcső... Hopplá... és zsiros testét maga is ugratta fölfele, a kacskaringós uton. Fönn a keskeny és hosszukás emeleten, a sötétség alagútjából egy kövér asszonyság jött elő, mosóruhájáról savanyuan ropkódott a keményítőszag, ő is valami intelmet mondott a magányos vendégnek, de az lehajtott felet tovább morgott, kapkodó szépséggel az asszonynak is borraivalót adott és a portás, a gazdasszony megnyitották az idegeng előtt a szobát.

Lapult, komorkodott a csunya kis garni, a sovány folyosó betete volt a szagtól, ami a szobából kiáradt, a piszkos falak mögött vajudott, hörgött és a sze-

relem, mely roncs emberekben nem akar meghalni.

Az egyik szobában az öreg ember fojtogató karja megdermedt a fiatal lány nyakán s tédplő ijedtséggel az ágyban egyszerre fölremültek; kifelé hallgatóztak...

Szerencsétlen hang vonított a messziségen.

Egy másik szobában a szírvitvös néber megharapta a katonatisztet és fejbekölnitva fátocsdutak...

A vonító hang teli tüdőből böngött az éjszakában.

A szikkadt számtanácsos a bujtató oduban félrelökte a vén színésznőt és verejfékben, didergésben csak a bömbölést hallgatták...

Az embertelen, ismeretlen hang harsogva ropkódott a garni fölött, diadalmasan járt a szobák előtt, horkant, fölrivalgott, szírnészen elihuzott az örömökre készülő, feldöntött mámorok fölött.

Az emberek a szobákban, az iszony ostorcsapdosásai alatt, kergülve kergetőztek, szétszakított göresös párok az ajtókhöz bukácsoltak.

A katonatiszt az anyókéval a küszöbre kihurcoltan, nézték az éjféle bolondulást, őrnagy kabátjában a szomorú ember az elkinzont vágyaival roskadozott, a folyosó burójában a magános vendég bődült, állt, tétovázott... dühös fejét az árnyak közé hátravágta és a sötétült plafondig fölrántott szájából üvöltött-süvöltött a hang, mint a rossz

álom, ha a halálból nem ébredünk...

S rásöpört a másik küszöbre, ahol a vén színésznő mögött a szikkadt számtanácsos motyogott:

— Éppen most... Éppen most...

az éjszakai vendég hangja csattanva fölugrott, a számtanácsos lankadt ujjai még melegbültek a színésznő kontyába és léleket nélkül ümmögött:

— Éppen most... Éppen most...

Az asszonytalan ember a rémeivel veszekedett, ténbe kerekedett zsakettje, mint a gázsmadár szárnya, libben-rebbent, lakkeinős lábai a tüzes padlózatról föl-föl ugrottak, karja, válla, törzse, mint a megrugdosott labda, hegybe szökkenett, völgybe zökkent, pusztuló hangja zihálva trombitált, zokogva kacagott, elelszakadt, tüttüve elbucgott... a küszöbre cövekelt, a sötét nász megtépett rongyival álltak a párok s nyögdecselt a szíviük:

— Éppen most... Éppen most...

A gazdasszony sipitozott:

— Mentők... mentők...

A portás kiördított az ablakon:

— Rendőr...

Valami büntető ármanys kéz benyult a felleges éjszakából a garni tetőzetén, a tébolyodottság furiáját összekergette a vágyak deliriumával, a folyosó vaksí alagútjában kinyitott emberek üzték egymást és a szerencsétlenség, ez éjféle találkára

rájuk küldte lihegő hajesárait. Sorvadt gyönyörre falánk emberek visszazuhantak keserű embermagukba, az őrlőgő ember szaktetvében, lakcipőben csak loholt, dalolt, bomlott. Mire föltették az esztét, szétrúgták a lelkét, melyik gonosz démon vezette el éppen e csuf halottas házba?

Révész Béla.

A DÉLSZLAV KÉRDÉST tanulmányozta Tisza ezredes. Beszült horvát, szerb, muzulmán, dalmát politikusokkal és ezek olyanokat mondtak neki, amikről igazalomba jött a nemes gróf. Olyan dolgokat mondtak, amiket ő „szubverzív eszméknek” nevezett öt év előtt. Olyanokat, amikért kötélt járt néhány hónap előtt. Most, mint reális programot nyújtották át ezeket a követeléseket. És ha a vitéz obersterben lenne helítés, délszláv utján megtanulhatta volna, hogy háborúval semmit sem lehet elintézni. Mert több mint négy évi háború után ugyanazt hangoztatták előtte, amiért ő több mint négy év előtt hadat üzentett. És most végighallgatta azt, amiért nemrég még akasztották.

A FRONTRA MEGY. Hetekig egyből sem lehetett hallani. Spótlák, zengtek, zúgták, trombitáltak, hogy a frontra megy. O maga nyilatkozatot adott ki, hogy ne írjanak neki levelet, mert — jaja! — a postáját nem küldik utánna. Olyan helyen van, ahova még a madár, sőt a Feldpost sem jár. És néhány nap múlva hallottuk, hogy Reichenauban van. Aztán Zágrábban, Zárában, Sarajevóban, Mostarban, Eszéken, Bécsben, Budapesten, Geszten volt. A délszláv kérdést tanulmányozta. Így volt Tisza István a fronton. Rémes lehetett szegénynek a zágrábi, eszéki, bécsi lövészárókban.

MŰVÉSZLET

Színház

A vásári bodé kikiáltója a dob és sip ékességű csalogatója a mutatványok megtekintésére a nagyrabcsútt jelenlevőket. A tömörked szeszonyító kommuniké előtt megállunk egy percre és friss érdeklődéssel nézzük ezt a tegnapi mára kerekedett mélyen tisztelt közönséget. Színház és közönség hamar egymásra találtak. Ahogy ezeket ismerjük, nem kell félteni az ideifarsangot sem.

Néhány sorig azonban érdemes elgondolkodni, lehetne-e a színháznak egyéb politikája is a maga új közönségénél. Ez a közönség a hirdelen megtollasodás után még jól sem lakott, a vadember másik öszönével vette rá magát a zene, a színház, az irodalom csillogására. Mohón játszik az üveggyöngygel, amelyben megtalálta a maga gyémántjait. A színház pedig keresi a színes kavicsokat, hogy legyen mivel csilipantani az ujonnan kerekedett művészi étvágyakat.

Meg merem kockáztatni azt a paradoxont, hogy ez a publikum elfogadná az igazgyöngyöt is, annyira nem ért hozzá. Neki a gyémánt sem rosszabb az üvegnél. De a színháznak nem mindegy. Üveg mégis csak könnyebben akad. Ez az irodalmi és művészi hamisítás egyuttal becsapás is. Hol az a színház, amely azt hirdeti: jertek, itt értéktelen, csillogó semmisséget kaptok. A kommunikékben csak úgy hemzseg a művészi, irodalmi és egyéb epiteton. Mégis csak ez a jelszó, amivel a tömeg barbár hiúságát meg lehet ejteni. A publikum nivójáig süllyedt színház nem gondolkodott el a hivatásán, hogy egy szűzjonnán érkezett tömeget a maga klasszikus színvonalára emel-

hetne. Előzékenyen sietett a művészieltenség gyors és pontos kiszolgáltatására. A régiből csak egyet tartott meg: a hiúságot. A büntetőbírósg előtt fejtehető ki a magad igazát, ha a műintézet a holland hegyén nem színház, — hanem „lokál”.

Ez és a többi hamis érzékenységet ez a rovat nem óhajtja tisztelben tartani. Hinni akar a színház régi fényében, és minden igazi művészi törekvést, bármily gyöngé hangon, de kitartón védeni fog az élhetetlenség fölényeskedő vadjától. Bessiletes elfogultsággal tapasztol és pisszegünk, amint tapsolni és pisszegni érdemes. Szóval kritika! akarunk írni.

Hajó Sándor.

A moszkvai szovjet

Riazenből reggel érkezik a vonat Moszkvába. Busan permetez az eső, a Moszkva körül nyaralók ilyenkor zheszdenek, az apró sárgára festett állomásokon sárgás-forgás. Mindenki kalocsint hord. Oroszországban a csizmára is kalocsint huznak. Elénkiszínű rubakás oroszings, hosszszakalu, görnyedt paraszok apró kéziköcsikön tejet szállítanak a nyaralókba, kenyeret erre már keveset látni, a bulki, a fejlehetetlen ropogásra sült fehér cipő már csak mint messzi szibériai emlék dereng bennem. Minden kis megállón újabb roham a zsúfolt vonat ellen, a pályaudvarok védelmére szervezett külön vörösgárdaosztagok, amelyeket bolsheviktermelő kozákokból és a kommunista Oroszország legjobb harcosaiából: a lettekből szerveztek, tehetetlenek a túrelmesen várakozó utasokkal szemben, akik szelidüléknek, nem gorombáskodnak a kalauzokkal. Im az utolsó pillanatban mégis felutarkodnak a már induló vonat lépcsőjére.

Moszkvához közel helyi vonatok szállítják a dolgozó tömegeket befelé a vörös Oroszország szívébe, a bolszeiki fővárosba, Moszkvába. Egyegy vonat, ha megáll a külvárosi moszkvai pályaudvaron, csak egy ontja magából a gyári munkásokat és munkásnőket, az üzleket

alkalmazottjait, akiknek napi foglalatosságuk bent van a centrumban. A pályaudvarról azonban nem könnyű kijutni. A puskás esendörök kordona nem enged át csomagos utast és kibontódnak a zások, felnyílnak a zenélőzárak, sokszínű bádorgal kiveret oroszos kofferok, átvízsgálják, vajjon nincs-e bennük üzérkedésre szánt áru. Elemiszert minden utas csak annyit vihet be Moszkvába, amennyi három napi fogyasztásra kell. A többi irgalom nélkül elbokozzák ott a pályaudvaron.

A pályaudvar előtt az ivoscsikok, svicefolt posztócilinderes, hosszú kaftanszerű kékőpönyeges kocskók invitálnak a puha, sötétkékszínű gummikerekes egylovashá. Arat nem szívesen mondának, a legkisebb ut egy kráznik, a régi cári uralom megmaradt város úrbuubeleszabab ut máz Kerenszkijbe kerül, ami a Kerenszkij-kormány által kiadott, arébb Európában söröcsimkéhez hasonló negyvenrubelet jelent. Az orosz kocsis az orosz utca legtipikusabb alakja. Nyugodt, sohasem veszi el a hidegvérét, nem szokása az elgázolás és oly ügyesen kanyarog a szűdtő moszkvai forogtegenben, mint valami cikruszi zsonglőr, aki bármilyen káprázatos mutatvánnyal is egyformán blazirt marad.

A pályaudvarok mellett vég nélküli hosszú utcasorokban szálló és szálló egymás mellett. A legtöbb már ott diszeleg a „Hötel” szó, az orosz betűs „Numerá” mellett, szük, sikátoroszi bejárók rég nem puolt ablakn rossz írásos tábla látog: „Nincs üres szoba”. Es ez minden szállón kitűző. Az írás már megfektetted, ha kivülről van rakaszta az ajtón, halványra mosta a hó, vagy az eső, olyan régóta öktelekedik kint a tábla, hogy nincs szoba. Reggelitől délig tizenyolc szállóban kísérletezek. Szinte lenézően mosolyognak és mutatnak az ajtó felé a táblára. Még a fürdőszobákban is laknak. A billárdasztal is megszkottot fekvőhelyű a moszkvai szállóban. A srappel és gránátártái Metropoliszalló fejedelmi lakosztályai szintén szovjetihivatok helyiségei. Az összes nagyszállóban tancsürodák vannak vagy vörösgárda-kaszárnyák. A hárommillió Moszkva lakászsűksége megoldhatatlan probléma. Mindamellett, hogy Moszkvába csak külön engedéllyel és az odaútas céljának pontos megjelölésével lehet eljutni, még átutazóban is

oly embertömegek tartózkodnak a fővárosban, hogy a lakások nem elegendők a milliók befogadására. Pedig a cári Oroszország középületei ma már bolsevikoké. A lakások mind, rekvirálták a nagyhercegi palotákat, a csillagos hercegi és főhercegi kastélyokat, a cári udvartartás ezernyi szobáját. Ez sem elegendő.

A Szokobelevszkaja-Plocssad hatalmas méretű Szokobelevszobra körül a gránitkockás térségen nyüzög Moszkva. Ott van a sok-száz szobás Dresdenszello, ma a szovjet legfontosabb hivatalai vannak benne elhelyezve. A földszintű izelhelyiségek kirkatai gölgyökökkel telve, a kapubejáró két oldal-fala kéztűs nyomát viseli. A felhívások és hirdetések egész légója borítja a falakat, az előcsarnok pedig a legképrazatosabb könyvesbolt. A bolsevikirodalom termékei vannak fölhalmozva a polconok, a falakról Lenín, Trockij, Sverdlov, Bucarin, Zinovjev, Kámenyev, Joffe, Csicserin, a bolsevikvezérek fényképei. Apró fizetek népszerű kis könyvesekék, de vastok művek is, az Axelrod-féle Marx-kiadás három köteté, a szocialista irodalom mindenféle kiadásában és nyelven ott kapható a szovjet előcsarnokában. Fürgő bolsevikeskák, gimnazista bolsevikiféleányok, rövid hajuk és kedvesek árusítják a könyveket, pár kopékért meg lehet vásárolni a bolsevik párt programját. Minden irányú legúj kommunista Oroszország kiépítéséről, Trockij híres beszédéről, a breszt-litovskai szerződés pontjait és így tovább. Német rópirat igen nagy számban kapható. A legtöbbször Radek Károly a szerző. Magyar rópirat is sok van, pompás tipográfiaival izléseken kiállítva. Az orosz újságok külön polconok mellettük cseh, román, német és magyar moszkvai naplapok. Mindegyiknek jobb sarkában a nemzetközi mondat: Világ proletárai egyesüljétek!

Felfelé a lépcsőn, a szovjetét alakított szállóban kanvarog a katonák és civilek tömege. Mindenkinck elintézni való dolga van. A falakon táblák a világ minden nyelvén, ebben az épületben vannak a nemzetközi szakosztályok, itt székel az ifradalmi népbizottság, Lunacsarskij miniszteruma. A bolsevikipárt számos frakciónak agitációs irodái, a különféle szerkesztőségek, propaganda-bizottságok mind itt kaptak szállást. Az első eme-

leten óriási étterem. Szolovajja. Itt ételeznek a hivatalnokok, de ebédet csak ikerkí, nem kérdezik, honnan jött, bolseviké. Ettap nincsen. Hosszu fehér-broszok asztaloknál ülnek a vendégek a szélesvege fakandál, a tányér mellett két úpró szeltea honyér. Van halnemű is husnemű. De mindegyikhez első fogás az orosz nemzeti eledel, a káposztaleves, a scsi. Az elsőcsöbki ebéd öt rubel, a drágábbik tíz. Borralvaló persze nincsen, mint mindeműtt Oroszországban.

Bejárom az épületet, az ötemeteles szálló-monstrumot, amely olyann, mint egy hangyaboly. A szobákból trógrépbangok kattognak, új és új palatök jelennek meg a falakon, készülő bolsevik irodalom. A földszint utbizszító hivatala adja meg a felvilágosítást a szovjetépületekbe belépőknek. Hosszu libasorban, hvosztában állnak a várakozók, mindegyik kezében a már előkészített papírral, azt mutatja be az irászat mellett álló cvikkeres bolseviszka komiszárnak, aki gyors elhatározással, pár pillanat alatt megadja a szükséges utbizszítást. Odakerülök én is eléje, mondom, lakásigynben jöttem. Egy pillant és kiállít egy engedélyt a központi szovjetre való belépésre. Az is ott van a Szokobelevszterén. Előtte vörös gardisták sorfala egy volt tiszt vezetésével. Felmutatom az irásos engedélyt, beengednek a központi szovjetbe, innen intézik Oroszország sorsát bent a lépcső feljárójánál újra megállít a vörögárdisták, megtapogatják a zsebeimet, nincsen revolver benne. Felmegek, a központi végrehajtó bizottság sem tud segíteni rajtam. Megint tovább utasítanak.

Átvágok a Tverszkájn, a moszkvai Váci-után, majd elsodó a verőfényes déli közor. Füliskéttől sztrénájn autók zúgnak az után, vörögárdistasztagok marsolnak az aszfalton, a katonák nyakájá vállon, nem úgy, mint a cári uralom alatt ráfektetve, hetýkén. Mindegyik lefelé fordított csövel hordja a fegyvert, meg vannak töltve a tengerészkarabélyok. A katonák övöcshen két kézigránát. A Moszkva folyó felé, a Kreml irányában van a katonai tanács, ott sem tudnak lakást szerezní. Udvarosan magyarázzák, hogy nincs hely Moszkvában. A hivatalokban csizmás zöld rubaszkás katonák tömege. A volt tisztéket arról lehet megismerni, hogy a tisztí helyvényből még megtartották a csizmájan

sarkantyút. Vállukon pedig a pagon helyén élénkebb színű a szövet, nem szítja ki a nap. Mindegyik gépen ír. Az asztalokon telefon, lázas munka benyomást teszi a szovjet. Akármelyik szobába bejelentés nélkül lehet belépni, oda fordulok a legközelebbi piszárköz, elmondom az írnoknak, miért jöttem. Tovább kálauzol a nagy horvályszori teremben keresztül.

Eljutok a hadifogoly-miniszterhez. Ifiat cvikkeres, volt tiszt. Egy freskókel dusan ékesített muzeumi teremben van az irodája. Nehéz báronyifüggyön toldók el, ahogy átmegey a másik szobába és behívja a gépirókisszonyt. Igen előzékeny, kérdezi, mi járóban vagyok Moszkvában, hazafelé utazom. Első pillanatom feszélyezetten szemmagam, gondolom, na meg meghiúsul herminonégy napos utazom minden tevelése, hiába szánkáztam 35 fokos hidegben a csonttá fagyott Amurron, szenvedtem és nélkülöztem, heringmódra összehusultam marhavagyonban és matrózok közt, akikkel Iruck felé kerültem össze egy Vlavdosztozkóba, a japánok elől evakuált matróz eszomban. Vagy amikor Cseljabinszkba értem, a cseh hadtest felszéké és csunyan fixiroztak a szerb sapkás cpen tiszték, ahogy felismerték bennem a szűkcsében lévő hadifoglyot. Mindez átékázott az agyamon, ahogy ott álltam a bolsevik népbiztos előtt. Valahogy észrevettem a zavartom, mosolyogva, barátságosan, egész közel lépett hozzám és szelíden mondta: — Nem bántom azért, mert hadifoglyot, a mi Oroszországunkban egyenlő joga van minden embernek.

Leültünk és beszélgettünk. Kérdezte, hol tanultam oroszul, milyen volt az életem a hároméves rabságban, a forró Turszcsztában és a jeges Primurjében, mondtam neki, miúrt nem engedik háza a hadifoglyokat. Komoran összeráncolta szemöldékét, elborult az arca, a köréje seregett bolsevikiek is hirtelen elkomolyodtak. És elkezdte magyarázni: Itt, Moszkvában, nincs különbség hadifogly és tovariscs között. Oroszországban ma mindenki tovariscs, elvtárs. Am ott lent, a kozákok által elszéjelt ellenforradalmi Turszcsztában és a japán-amerikai imperializmus által meghódított keleti Szibériában nem intézkedhetnek bolsevikiek. Európai Oroszországban másképp van. Onnan senki sem akadályozza a hadifoglyot szabad mozgá-

sát, az Uralon innen akadály nélkül utazhat a plennyi, a hadifogly. Az ellenforradalom azonban vézesen terjed és az ellenforradalmárok, ahol lehet, feltartóztatják a szűk hadifoglyot, bezárva tartják, úgy mint régen, a cári uralom alatt.

... A prizmás csilláron keresztül vaskító fényugarcok ömlenek a nehéz szőnyeges terembe, a szovjet egyik hivatalában. A sok közül egyben. Mert nagyon sok a szovjet-hivatal Moszkvában, vagy tizenöve komiszáriátus van. Még a pogrom leküzdésére is külön népbizottságot állítottak fel. Minden komiszáriátus élén egyegy kiválasztott komiszár a központi szovjet tanz. A központi végrehajtó bizottság elnöke Sverdlov. A szovjet-köztársaság feje pedig Lenín. Ott lakik a Kremlben, a szédítő magas baranktorony mellett, háromemeletes épületben. Ugyanott van Trockij népbizottsága is.

A Kremlbe csak külön írásos engedéllyel lehet bemenni. A hid végében, a híres orosz vár bejárójánál, szűles vörögárdisták őrsége. Feltartóztatnak minden valogost, a száguldt lovsznak is elő kell venni igazolást, ha be akar lovatolni a várba. Még a bolsevik autómobilok sem jutnak be simán. Csak Lenín autómobiljának szabad az út, amelyben a tanács-kormány elnöke: telesége is ott ül Lenín mellett. Az autójukat már ismeri egész Moszkva. Ha kirohog a Kremlből és valahogy szágul a moszkvai utcán, bizton végig egy szovjet elvtárs áll meg. Mert Lenín egész nap dolgozik, a magas homlokú, hosszszakas fejű, mély nézésű, fekete szakállas orosz fej, ez a motorja a kommunista Oroszországnak, a moszkvai szovjetnek.

Elek Vidor.

MAI SZAMUNKHOZ pénzesutalványt mellékelünk azok részére, akik lapunkat megrendelték, de az előfizetésiösszeget még nem küldték be címünkre. Nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen, tisztelettel kérjük az előfizetésiösszeget postafordulattal való szives beküldéssel. AZ EMBER kiadóhivatala, Budapest, VI. Izabellaútcá 66. szám